

Kahro Marek hädäst mudsu peräst
Kae lk 2

Ummapääd kõndva mõtskass Tauli Anu
Kae lk 3

Sõaväemälehtüs juhussõst, kon surm napistõ müüdä läts
Kae lk 4

9 177 14061922005

Plumanni Kaja-Riina maalinaütüs. Võro instituudi saalin tetti minev ä riidi valla maalinaütüs «Siist ja sääit». Maalõ autor Plumanni Kaja-Riina naas pille tegemä pensionipõlvõn ja om no joba mitmõl näütusel üles astnu. Kunstnik esi ütles hindä kotsilõ niimuudu: «Latsõpõlv läts mul müüdä Lõuna-Eesti kuntõ vaihõl, koh väarmi, lõhna ja helü olliva mu jaos tuusama ao tundmisõ võtmõs. Sis ma es mõista maastikku muu jaos ku suusatamisõs tarvita. Maalmisõ mano jõudminõ om võtnu mu rännütiist 70 aastakka.» Näütüs om huviliidsilõ kaemisõs valla seo aasta lõpuni.

UL

Luukere Juhani juhtumisõ jõudva püüne pääle

17. märdikuuil jõud püüne pääle latsilavastus «Luukere Juhani juhtumised». Lavastus om tett Laanõ Triinu sama päälkiräga latsiraamadu perrä, miä ilmu 2020. aastagal.

Tego om lõbusa latsilavastusõga luukerest, kiä om olnu kooli anatoomiaklassin, a saadõtas Memme ja Taadu mano mõtsatallo pensionilõ. Säälnakkas täl pääle peris luukere-elo, selle et vanavanõmbidõ latsõlatsil om tälle hulga nalaliidsi küsümüisi.

Tükü tuu vällä MTÜ Müüdud Naer ja tuu passis 5–10aastaisilõ latsilõ ja kõikiõlõ tiatrisõprulõ. Lava pääle säädjä ja dramatisiirjä om Tagamõtsa Tarmo, kunstnik Margna Epp, muusikakujondaja ja helülüu- ja Ruusmaa Vootele. Mängvä Käosõ Maive, Trolla Agu ja

Truuba Markus (pildi pääl ütlen luukere Juhaniaga).

UL

Koolilatsi viie aasta võro-keelidse kirätüü kaasi vaihõl

RAHMANI JAN

«Korõmbalt kavvõmbalõ» om vahtsõnõ kogomik, kon omma är trükitü koolilatsi kirätõie võistlusõ «Mino Võromaa» perämädse viie aasta parõmba tüü. 192-lehekülelidse kõvvu kaasiga raamadu jaos tsehkendi pildi Võro kunstikooli opilasõ.

«Mino Võromaa» om egä-aastanõ latsi ja nuuri võro-kiilside kirätõie võistlus. «Arvada om seo Eesti kõgõ pikäaolidsõmb latsi loomin- gu võistlus – ei olõ teedä tõist samalaadsõt, miä olõs aoproovilõ vasta pidänü 35 aastat. Võistlusõ hõigaõ edimält vällä Võro rajooni hariduskuundis, midä tuudaigu juhtõ Leoski Arvi. Ildampa võtsõ võistlusõ kõrraldamisõ hindä pääle Võro instituut.» kõnõlõs võistluisi kõrralda- ja ja kogomigu kokkosäädjä Kabuna Kaile.

«Mino Võromaa» võistlusõlõ omma olnu oodõdu nii vällä mõtõldu ku ka peris elost kõnõlõva jutu, nii luulõtusõ ku ka näütemängu. Algusõt pääle om kirätõid ka trükün vällä antu: edimält vallaliidsi lehti pääl mapin, a ku tehnilidse võimalusõ parõmbas lätsi, sis joba kõüdetünä. Mustvalgõst kogo- mikust sai pääle 20. võistlust värvipiltega raamat. «Pääle

30. võistlust ei olõ egä aasta inämb raamatut vällä antu, selle et nuuri, kiä omma valmis võro keelen kirotamisõ ette võt- ma, om veidembäs jäänü. Siski jõudva parõmba kirätüü kaasi vaihõlõ ja no tull trüküst «Mino Võromaa» kogomik, kon omma seen viie viimädse aasta, tuu tähendäs 31.–35. võistlusõ parõmba tüü.» seletäs Kabuna Kaile.

Raamatulõ värv andma kut- suti Võro kunstikooli opilasõ. Nä saiva viie aasta töid lukõ ja säält vällä valli tuu, miä mõttõ ja käe kõgõ inämb liikma pand.

Nuurilõ kunstnikõlõ olli abis näide oppaja Kristersoni Triin ja Milli Urve.

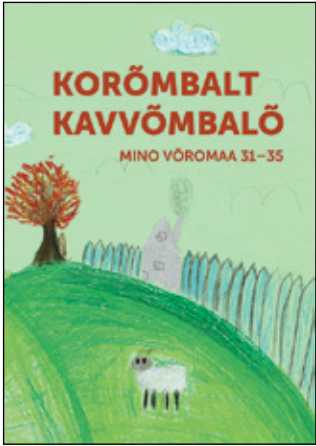
«Mino Võromaa» võistlusõ parõmba kirätüü vali vällä hin- dajidõ kogo. Kõik 35 aastakka om hindamiskogon ütlen lõõnõ Kreutzwaldi muusõumi per- naanõ Hollo Aimi. «Seo om Võromaa ja Eesti aokangas, midä naa latsõ kudava,» võtt Hollo Aimi aastidõpikkudsõ võistlusõ tähendüse kokko.

Kabuna Kaile lupa, et pia hõigatas vällä ka «Mino Võro- maa» 36. võistlus.

RAHMANI JANI PILT

Kogomigu ettenäütämine 11. märdikuuil Võrol, edeplaani kokkosäädjä Kabuna Kaile.

Küsümine: midä teiti ja midä põnõvat jäi miilde timahavadsõl võro keele nädäliil?

SISKA KRISTINA,
Osola põhikooli algklassõ- ja kodoluoppaja

Osula koolin läts võro keele nätäl väega häste. Meil olf egä päiv midägi võrokeelist ja latsõ võti häämeelega noist tegemi- sist ossa. Raamadukogojuha- taja Ülle lugi algklassõn ette võrokeelitsit juttõ, näütises soest ja vanapaganast. Tä pand- sõ hindäle ettelugõmisõ aos ka kostüümi sälga.

Kodoluitunnin teimi võro- keelist «Kuldvillakut». Käve- mi ka võrokeelitside juttõ ette- lugõmisõ pääväl. Ja viil olf meil võimalus virtuaalprillega savvusanna uudista.

Terve nätäl olf meil sääne võro keele sõnavikur, kon 15 sõnna olf koolimaja pääle esi kotus- sihe üles pantu. Ku sõnaviguri är lahendit, sait lahendussõnas seo aasta võro keele nädäli moto «Üts süä, kats kiilt».

KORNELI VIUU,
pensionäär, võrokeelitside värsse kirotaja

Egä päiv olõ kirotanu määnd- segi värsikese võro keele nädäli pääväkava ja võro keele kotsilõ. Üts noist om sääne:

Võrokas ei hiidä miilt, täl üts om süä, a kats om kiilt.

Tuud olõmi no ärä nännü, ei keelenätäl olõ luhta länny.

Kiä välläkutsõ vasta võtsõ, õkva täütmä toda tõtsõ.

Seokõrd tunda sai tuud mõnnu, et lahenda olf ristsõnnu.

Latsilõ kiilt opada tasus – nii keelemõistjiid pääle kasus.

Nä korõmbalt kavvõmbalõ lindasõ, ku võro kiilt õks võro kiilt!

Midä igänes sa tiit – kõnõlõ õks võro kiilt!

Tennämi iistvidäjid ja keelest lukupidäjid!

LAANPERE HELLE,
Võromaa keskraamadukogo latsiosakunna juhataja

Latsiraamadukogo võtsõ tima- hava jälleki vasta võro keelen ettelugõmisõ pääv «Kullõ, ma loe sullõ!» lugõjid. Sinnä olli kokko tulnu üle Vana-Võro- maa 2.–7. klassi latsõ, kiä loiva võrokeelitsit juttõ ette.

Mul olf tuu üle maru hää miil, selle et väega palfo olf lu- gõjid tulnu. Ja nä mõistsõva nii häste lukõ!

Varatsõmbist ettelugõmisõ päivist om miilde jäänü, et lugõma olf tulnu ka säändsit latsi, kellest olf tunda, et nä näi vaiva, olli opnu lugõma. A seokõrd tundu kül nii, et inämbjago ettelugõjit kõnõlõsõ periselt koton võro kiilt, ja tuud olf väega hää kuulda.

Küsse RAHMANI JAN

M Ä R G O T U S

*Propaganda tsängu otsa või egäüts trehvädä,
olku riigikõrd sääne vai määne.*

Hädä mudsu peräst

President Karisõ Alar kõnõlõs ütestüküst, ku tähtsä om tuu, et mi rahvas olõssi egä kandi päält haritu. Viil inne Kadriorgu minekit käve tä vällä väega uhkõ plaani: eestläse piät joudma Õuruupa viie kõgõ targõmba rahva sekkä. Kahus unõf riigipää är üte valusa tõtõaša. Mudsu ei olõ ju hindä tetä!

Eestläse ei olõ muiduki määnegi kanakari, haridusõga om meil peris häste. Joba 19. aastasaa lõpun mõistsõ inämb ku 90% maarahvast lukõ ja 77% kiruta. Seo olõ muu ilmaga võrrõldõn kõva tulõmus. Rahva harimisõ iist kandsõ vastust lutõri kerik, selle et tuu jaos olõ tähtsä, et egä mats ja pops mõistas umal käel pühakirjä lukõ. Muialpuul tsaaririigin, kon valitsõ õigõusk, olõ sais peris ikunõ.

Ku verevä 1917 võimu haardsõva, avast Lenin, et kommunistliku sisuga aolehti es olõki väega mõtõt trükki, selle et inämb ku puul vinne lihtrahvast es mõista esiki A-d ja B-d kokku viiri. Õkva tulõ krõpõ käsk tüüliidsile ja talurahvalõ kõrrapäält kirä-tarkus selges opada. Nii juh-tu, et eestläne opsõ lugõma jumalasõna mõistmisõs, a vindläne tuuperäst, et tä saasi arvu propagandast. Ei massa imestä, mille ka seo ilma aigu suurõmb jagu vinne rahvast iks uma riigimeediä võlskuisi usk. Põlvõst põlvõ hoit Vinne võim ummi alambid tõöst nii kavvõn ku saa.

Õnnõtusõs või egäüts propaganda tsängu otsa trehvädä, olku riigikõrd sääne vai määne. Valimisõ omma ussõ iin. Mitmõn parteikontorin joba mõtõldas, kuis valijal seokõrd silmä ja suu niimuudu täüs võlssi, et tuu esi arvu-gi ei saas. Tark inemine ei olõ

KAHRO MAREK,
kiränik

hää valija. Tä tiid ja mõt-lõs pallu ja küsüs säänd-sid küsümüisi, miä tegevä «ausalõ kandidaadilõ» õnnõ tüllü. Tark ei lää häste õngõ, noh! Lihtsä-miilne valija om seovasta poliitigu jaos nigu taiva kingitüs. Lupat timäle paa-ri sendi iist vai peris ilma massulda elektrit ja tuu vaesõkõnõ, korgõst leevä-ja piimähinnäst oimõtus pestü, nakkaski mõtlõma, et tulõ anda helü nailõ lah-kõ käega häätegiile.

Paistus, et lihtsä meelega inemiisi om ülepeä väega pallu. Kõik aig kõnõldas meediän, kuis kiäki kand-sõ suligu arvõ pääle hääst pääst tuhandid eurosid. Mõni kelm mäng himulist peigmiist, tõnõ panga-tüütäjät, kolmas kullõrit. Küländ sakõstõ saadõtas arvudi vai telefoni pääle õngitsuskirju, kon üteldäs, et kirä saaja om võitnu perädu suurõ rahaunigu vai kiäki tutva om vällä-maal hädän. Sisu või olla nail esisugumanõ, a mõtõ

om sama: saada rahha! No kiä sis saat võhivõõra-lõ uma vaivaga teenitü veeringu? Tulõ vällä, et säänsid iks jakkus.

Mi riigin toimõnda-sõ esiki peris säädusligu rüüvli, kipõlainu andja. Koolin opatas kül, kuis intressi rehkendä, a sis, ku rahahädä kasus üle pää, lätt tuu meelest. Mõni trehväs väega hallõlt ora otsa ja pruuu vana lainu vahtsõga kinni massa. A võlg nõsõs nigu koogi-tainas. Ku esi ei mõista uma rahaga ümbre kävvü, kül sis rüüvli avitas.

Parasta ei olõ tan midä-gi. Hummugust õdagu-ni lahmas saast torust teedüst, tuud om nii pallu, et ei saaki inämb sotti, mis õigõ vai võlss. Uma mud-su pääle ei saa kõik aig luuta. Targõmbid tulõ iks kullõlda, sis saat esi kah targõmbas. Tuud tulõ kül meelen pitä, et egä ravva-tükk, mis helkäs, ei olõ viil kuld ja egä illus jutt ei olõ tõtõ.

Mõtõlus

Aigu om. Vai ei olõ?

Ku mitu tüüd poolõlõ om ja tunnus, et joud ega mudsu enämb kõgõst üle ei käü, om hää miilde tulõta ütelist, mea mõnõ bussi külle päälgi kirjan, et aigu om. Mõnõl puul üldäs viil, et ku om vääga kipõ, sis tulõ veidü uuta, kooni tuu kipõ müüdä lätt, sis om jälleki hää rahulik.

Aga aig lätt ruttu külh, ei olõ medägi tetä. Mitte ennegi vanõmba inemise, ka noorõ küüsise vahel, kas maakerä om õigõ nakanu rutõmb ümbre käümä vai.

Ammus tuu olõ, ku puu olõ lehen ja ilm lämme. Ja sis lätsi lehe kõllatsõs ja olõ kah pea niisama ilusa ku kevä-jelt. A no omma lehe länny ja kuusõ, pedäje ja kadaje, medä lämmäl aol ei näe, nakasõ enämb silmä. Panõt tä-hele, määne naidõ kuju om ja ku korgõ na omma. Märgutat, määne kuus os jõulus parembadõ kõlvanu.

Peas nuu jouluki ei tulõ. A veidü hallõ om, et nail pühil rahuligult tulla ei lasta. Ku varõmb ette tulõ, et enne märdipäivä jo mõni ilutulõkõnõ palasi, sis tinav-aasta es olõ viil hingipäiv ärä ollu, kui mõnõl puul poodin piparkoogitainas ja gasuurituutu letti lüüdi, ilupiltega kompvegipakõst ja iluküündleist kõnõ-lamalda. Kas nii tetäs hirmuga, et ku ma enne ei müü, sis ostõtas muijalt? A kaet taad janti esi kah, kratsit pääd... ja ostat õks mõnõ küündlekese, ilusa paki-lehvi vai patareitulõga lumõmehe ärä. Ja tulõgi tunnõ, et odõt, medä viil kodu tuuma peat. Ja et ku tuud vai tõist pühis kütsä tahat, kas peat medägi jo valmis ostma. Lasõt hennest ütlen kisku ja usut esi kah, et omgi vaja rutada.

Nii et esi mi ajami kah henele utsinat pääle, et ruttu ja ruttu. No teedä-ki, rahvasuu ütläs ka jo nii, et aigu om, nikagu kipõs lätt.

Aga siski võinu põra enämb plaani petä. Kaemi aian ja mõtsan vai ka lii-nan rahuligumbalt ümbre, võtami lühembä sammu ja mõtlõmi tuu pääle, et käen om aasta kõkõ pümmemb, aga ka kõkõ rahuligumb aig. Tulõva ja lätvä jõulu, vahetami aastanumbri ja peami pitu. Viil mõni nätlä ja panõt tähele, et päiv jo pikemb... Ja varsti nakas taa trall jälleki pääle: kos siimne omma, määndse taimõ omma vaja ette külvä; kae, ku pallu prahti lumõ alt vällä sul-las; näet, puhma tahtva lõikmist.

Peami no huugu, sis ei käü vast maakerä kah nii suurõ huuga ümbre, ku esi mitu kuud ette ei elä. Tulkõ ega asi umal aol... vai veidükene ildamb.

NÕLVAKU KAIE

Tetä pauku vai tegemädä jättä?

Pia om aig, ku inemise nakkasõ jäl paukõ taiva poolõ laskma. Perämäidsil aastil om iks terve joulukuu egä õdak pauku kuulda ja taivan tuld nätä olnu.

Ku ma poiskõnõ olli, tetti pauku kattõ muudu. Üts võimalus olõ visada eterniiditükke tullõ. Tuu tekk väiku paugu ja kildakõsõ lintsivä tulõst vällä. Esi pidit kohegi kivi taadõ är pagõma, et eter-niidikildakõisiga pihta es saanu. Tõnõ paugutegemise moodus olõ pia säänesama: tullõ tulõ visada tühi dihlofossiputõl. Tuu tekk mõnikõrd kõvõmba paugu ja linnaš kah tulõst vällä, a tuu iist es piä väega pagõma, pihtasaamisõ võimalus olõ pallo väikumb ku eterniidiga. A mõnikõrd tulõ dihlofossipudõlist lihtsäle tsoss.

Aig om edesi ja paugutegemine lihtsämbäs länny. Läät puuti, ostaat hindäle paugukraami ja mugu lasõt: piu ja pau! Õnnõgi üts küsümüs jääs: minjao? Om tuu egävädse nuurusõ takanajaminõ (tahtminõ kõgõs elos poiskõsõs jää) vai kistumada tahtminõ tõisilõ umma rikkust vällä näüdädä. Jah, tõtõstõ, ma saa, mul om võima-lus umma rahha taivalõ laskõ ja tuud saa-i jo hindä teedä jättä!

Põhjuisi, mille võinu paugu tegemädä jättä, om hulga. Kõgõ selgembä noist eläjä ja sõa iist pagõja, kiä pauku pelgäse. Eter-niiditükke ja dihlofossipudõlidõga mi jo inämb pauku ei tii. Mil-le mitte ka muudsamb paugutaminõ perrä jättä.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841 jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgo-tas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Hengemuusika

Mõni aig tagasi olõ hää või-malus kävvü Hiiumaal poe-tessi Alavainu Ave 80. sünnü-aastapäivä tähistämän. Mu kalli kaasa Kreeda latsõpõlvõ-kodu um Kärdlän, nä olliva naabri ja kävevä tihtsäle uma-vahel läbi.

Joba üle mere minek ja pää-vä paistuminõ üle vii teküf ummamuudu tundõ, nigu lää-si kohegi vällämaalõ. Ja läbi Hiiumaa sõitõn olõ pallu süksü-värve ja sügüest luudusõillu. Kõik tundu kuigi tõistmuudu ku Võrumaal.

Kärdlä keskliinan um üts armsa kohvik, midä pidä itaa-lia perekund. Näide man ehtsät tiramisut maitsõn ja lesta süv-ven sai arvu, et õdak tõotas tulla väega hää.

Et mu tõdõsõlpoolõl olõ ka väiku roll sääil pidustuisil, tä lugi Ave luulõtuisi ja mänge harfi, tulõ meil varõmb kohalõ minnä. Tarõn, kon esinemist ette valmistõdi, trehvsi kuun olõma Sibula Riho, Timmi Tõnu ja Agana Ainiga. Tuu tunnukõnõ, ku mi umavahel juttu aiõn ollimi, andsõ viil kõrd aimu, et õdak lätt kõrda.

Kärdlä kultuurimaja saal olõ

paksult rahvast täüs. Edimäd-sen rian istõn ja Ave pilti kaiõn sai arvu, et Eestimaa um elä-nü ja eläs hingelidselt väega rikkit inemiisi, kes läbi ummi kirätükke vai luulõtuisi andva inemiisile hingejõudu.

Mälehtüisist tulõ vällä, et pääle luulõtuisi kirotamisõ olõ Avel seen pallo elõjõudu ja naasõlikku tarkust. Ja tä sutsõ Kärdlän ja Hiiumaal pallu ellu kõrralda. Ave uma tulõkibõna-ga pandsõ inemiisi hindä taht-misõ perrä asju tegemä, talle es julgu kiäki vasta üteldä, ti-mäga vaiõlda.

Ku sis kontsõrdil Timmi Tõnu, Sibula Riho ja Agana Ain uma noki ja pillihelü valla teivä, sis nuu Ave tekstes pääle tetti laulu olli nii ilusa, et meil kaa-saga tulõ sääne mõtõ, et sändsit hengemuusika õdakit võis olla terve Eestimaa pääl pallo roh-kõmb. Sääil võissi palla künd-le ja olla inemise, kes midägi mõistva, kas pilli mängi, luulõ-tuusi lukõ vai midägi viil tetä.

Sai sääil uma naha pääl tun-da, kuis ütlen hengen või palla tuli ja kuis tuu om edesi kan-dunu tõisi luujidõ inemiisi sis-se. Sääne tuli, miä avitas seol keerulidsõl aol hindäga toimõ tulla ja ellu edesi ellä.

Uma Lehe sügüsene jutuvõistlus

Hää lugõja ja kirotaja! Perä-mäidsi päivi käü Uma Lehe 19. jutuvõistlus.

Ku teil om rahvalõ kõnõlda mõni põnnõv, lustilinõ vai hal-lus õkva elost peri jutt, saatkõ tuu Uma Lehe jutuvõistlusõlõ. Parõmbidõ kirätükke autori saava avvohinna ja hää jutu trükümi 2023. aastaga joosul lehen är.

Võistlusjuttõ sordi:

1. Periselt elon juhtunu nafa-linõ vai tõsinõ lugu

Lugu, miä om olnu kas nafa-linõ, oppusõga, saatustlik vai muido ummamuudu. Võinu olla periselt sündünü.

2. Lugu, midä periselt es juhtu
Mõnõ luu omma tegünü inemise pääl seen: nättü unõn vai mõtõldu edesi määndsestki juhtunust asast, kuimuudu olõs võinu olla. Mõnikõrd ei saaki periselt arvo, om taa lugu juh-

tunu vai vällä mõtõldu. A lugu om jo iks olõman, kasvai kirotaja pää seen. Peräkõrd om hää lugu?

3. Mis om kodo?

Oodami juttõ sünnükodost, latsõpõlvõkodost, mille mitte ka kotost ärminekist vai kodo tagasi tulõmisõst. Vai sis uma kodo löüdmisest.

Märgota või ka laemalõ, näütüses tuust, miä tege ütest paigast kodo.

4. Muusika mu elon

Muusikat om mi ümbre hulga – seo om kunst, aoviidüs ja läbi-käümise viis. Muusika saa viil tähtsämbäs sis, ku ao omma keerulidsõ: miilde tulõva laulva revolutsioon, koroonaa-ao ütidsõ muusikategemise internetin ja lauluga Ukrainalõ toes olõmi-nõ.

Teema om vällä paknu Eesti Rahvaluulõ Arhiiv.

Inne luu kirotamist lugõgõ läbi seo oppus:

Egä inemine või saata võistlu-sõlõ kooni viis juttu. Jutt piät olõma kirotaja hindä luudu ja tuu ei või olla inne mõnõn tõsõn lehen vai raamatun är trükit ega internetti üles pant. Lugu võinu olla mõistliku pik-kusõga, mitte pikemb ku üts ar-vudilehekülj (3500 tähemärki, 700 sõnna). A või ka lühembä jutu kirotu.

Ku pään om hää jutt, a saa-i vai mõista-i taad kirja panda, sis kõlistagõ tel 782 2221 vai 5692 2841. Märgimi vällä, kui-muudu lugu iks kirja saanu.

Egä jutu mano kirotagõ kimmähe uma nimi, aadrõs ja telehvoninumõr! Ku tahati, et lehen trükitäs ti tõnõ (vällä-mõtõld) nimi, kirotagõ tuu suuv eräle luu lõppu.

Jutu võistlusõlõ saatmisõga and autor Umalõ Lehele õigusõ

tuud lühendä, toimõnda, lehen ja internetin avalda.

Oodami juttõ nikani ku 20.11.2022. Jutu pallõmi saata e-kiräga info@umaleht.ee pää-le vai postiga Uma Leht, Tarto 48, 65609 Võro liin.

Tunnissõna: jutuvõistlus.

Parõmbidõ juttõ kirotaja saava preemiä. Kõik kirotaja saava tenõtähes tulõva aasta Võro-Seto tähtsamatadu.

Terävät sulgõ!

Ummapääd kõndva mõtskass Tauli Anu

Muusikul ja laululuujal Tauli Anul nakkas valmis saama vahtsõnõ plaat «Metskass». Tego om esierälidse kuuntüüga: kõiki laulõ sõna vahtsõ plaadi pääl om kirotanu Peetsalu Erkki. Viil nätäl aigu, kooni 25. märdikuu pääväni, om plaadi välläandmist võimalik tukõ Hooand-ja keskkunnan.

Intervjuun Umalõ Lehele kõnõlõs Tauli Anu umast loomingu ja hindätiidmisest.

Kuis perämädse aasta sul lõ loomingu mõttõn mõonu omma?

Vahepääl es olõ kontsõrtõ, sis tull' uma tegemise veidükese ümbre mõtõlda. Sis teigi otsusõ, et lää Haani kuuli muusigaoppajas. Tuu oll' mullõ proomilõpandminõ: ma olõ opanu külh, a mitte nii, et 1.–9. klass. A olõ väega tenolik seo võimalusõ iist.

Rassõl aol naksi rohkõmb vahtsõ muusikat kah luuma. Sis tekkügi kuuhtü Peetsalu Erkkiga ja tull' peris pallõ vahtsõ loomingu.

Herrev olokõrd maailman om paras võitlus. Miil või väega lihtsähe haigõs jää. Määnegi ütime hirm tulõ kuigi nii pääle, et vahel tunnõt: tuu nakkas ello üle võtma. Sis tulõgi lõüdä hindä seeh jõud ja arvo saia, et hirm asja parõmbas ei tii. Ma saa tetä tuud, et kirotu muusikat, miä and luutust ja trüüsti. Mitte ei panõ muusika sisse seod rasõhust, midä niigi om egäl puul. Minkjaos tuud viil mano luvva?

Määndse su vahtsõ laulu omma?

Neo omma säändsesima nigu mu inneskine loomingu, a tõsõst külest tõistmuudu kah. Vahtsõ plaadi pääl omma kõik Peetsalu Erkki teksti. Neo kah mõotasõ, kuis viis ja kõik tulõ. Erkki teksti omma süvä: loet noid, omma mitmõ tasapinnaga, nakkasõ elämä. Eski lõhnu tunnõt, mis pilte nä loova. Näil om võim pututa sügävät hengetasandit. Sää om säänest muistist väke.

Kas vahtsõ laulu omma kah perimüsmuusikast kantu?

Mu perimüsmuusika taga-

RAHMANI JANI PILT

Tauli Anu Vahtsõn Saalusõn Kavadi järve veeren.

põhi om iks mõotanu naid lugusid. Ma ei tii tuud tiidligult, et pruugi perimüsviise. Peräh, ku lugusid kullõ, tunnus õks, et omma määndsegi viisikõrdusõ vai rütm, miä omma regilaulõ muudu. Olõ Villändi kultuuriakadeemiäh regilaulu ja perimüsmuusikat opnu ja pallo laulnu, tuu maailm om mu loomingu iks mõotanu. A naa omma peris mu uma laulu. Ku edimädse plaadi olli umaloomingu läbisegi perimüslugudõga, sis midä aig edesi, tuud rohkõmb om kõik taa sulanu mu loomingu. Minno om peetü rahvalaulikus, a periselt mul omma iks autorilaulu. Perimüsmuusiku tagapõhi om andnu mu laulõlõ mõõdi mano. Ma ei tiiäki, om tuu soomõugrilik tundminõ vai luudusõtundminõ, a sääne vaim tulõ sinnä sisse.

Edimäidsi plaatõ pääl oll' sul pallõ mulgikiilsit laulõ.

Oll' külh, selle et ma olli Mulgimaaga rohkõmb kõüdüsseh. Mulgi juurikas om mul iks olõmah, seo ei olõ kohegi kaonu. Saa säält ummi

edevanõmbidõ väke. Meil omma kõik põlvõst põlvõ olnu muusiku, vanaesä oll' kah laulukirotaja, kõik omma ansamblid tennü ja egäsugutsit pille mängnü. Vanavanaesä tekk kandlit.

Ja üts vana-vana-vanaesä oll' tervendäjä. Kässiga tekk tasomist vai midägi säänest. Ma esi olõ kah kuuldnu ummi laulõ kotsilõ, et neo omma inemiisi ravinu. Määnegi vägi om näil seen. Kuigimuudu jõudva mõnõ laulu õigõl aol õigõlõ paika ja avitasõ inemiisi.

Ku tähtsä om, et sõna ja viis olnu üts terve?

Oi, seo om tähtsä. Mul om hää miil, et parhilla mul om väega hää kuuhtü sõnno kirotajaga, mi saami ütstõdsõga kõnõlda. Ku ma olõ viie är kirotanu, saada tälle kullõlda ja sis tä saa kah üteldä, kuis om, kas seo and mõtõ edesi, kand naid sõnno.

Varrampa olõ viise kirotanu luulõtajidõ tekstele. Baturini Nikolaiga oll' meil hingeline kõüdüs. Ku tä oll' viimätsel aol väega haigõ, sis

ma käve kah haigõmajah tedä

kaemah, vei vahtsit laulõ. Tä oll' väega tenolik. Timä soovitus ja nõu tuul aol oll', et ma hoitnu seod jumalikkust ummih laulõh. Ja no olõ jõudnu sinnä, et taha luvva illo ja luutust siiä ilma.

Neo viimätsse luo omma kah kõik positiivsõ, luutust andva sõnomiga.

Kas om plaanin ka haanikiilsit laulõ tetä?

Jah, om. Ja noid om joba olõmah kah, a seo plaadi pääle es saa. A jah, üts haanikeeline punklaul om tettü, Erkki kirotõ sõna. Järgmäne mõtõ omgi tetä ports haanikeelitsit laulõ.

Kuis sa tunnõt, kas nakkat joba võrokõsõs muutuma?

Mitte võrokõsõs, a haanlõsõs! Meil tah iks tuvvas vällä, et meil om haani kiil ja tävveste uma Haanimaa. Tuu om tunda, ku Võro puult tulõt, om üts nägemäldä piir, saat arvo, et no naas pääle Haanimaa.

Kuna ma olõ joba pallo aigu Haanimaal elänu, sis taa kiil ja kõik nakkas joba mõnikõrd automaatsõlt tulõma. Seo om

sääne märk, et nakka tah är harinõma.

Mis inemise haanlõsõ omma?

Tah om kah egäsugutsit inemiisi. Omma põlidsõ haanlõsõ, omma ka sissetulnu haanlõsõ, nigu ma olõ. A ku tulõt kostki sisse, sis piät võtma paigapäälidse kombõ umas. Ma ei saa tulla siiä ja olla tah mulk. Piä iks saama haanlõsõs. A kiä tuu haanlõnõ sis om? Tah om tõnõ aig. Mulkel om nii: teemi!, õkvalt!, a haanlõnõ ei tii nii. Tä tükki aigu mõtlõs inne, om vaia aigu võtta, plaani pitä. Tuu man om muidoki sääne oht, et asi võigi tegemädä jäiä. A no sis es olõ nii tähtsä asi kah. Määndsegi väärtüse, et sa ei piä egäl juhul midägi armõtuhe kätte saama vai kohegi jõudma, sa liigut lihtsähe edesi.

Kiä sa esi parhilla hindä tundmisõ perrä olõt?

Koskil katõ vahel. Mul om iks määnegi läbemäldä olõk seeh. A ma olõ opnu võtma aigu maaha, et ei piä õkvalt kõkkõ jõudma ja kõkkõ saama. Tasus iks inne rohkõmb mõtõlda.

Elät maal, kas olõt ka liinaello pruuvnu?

Ku ma Tartoh keskkoolih käve, sis tuud ello ma pruuvõsõ. A noh suuri liinu kõrval ei olõ Tarto kah määnegi liin. Olõ Võrol kah olnu kortõrih. A olõ arvo saanu, et mullõ liinaelo ei passi. Tuuperäst sai kaetus siiä Haanimaalõ Vahtsõhe Saalusõhe kotus.

Mul oll' seo elo tah... Tulli Haanimaalõ mehele, a nigu iks vahel juhtus, elo kisk umma rata, tuu kuuhelo es jää püsümä. Tull' vahtsõst hinnäst lõüdä ja vahtsõst alosta. Seo oll' tähtsä punkt mu eloh, ku sai arvu, et ma ei taha Haanist kohegi minnä. Ma tunnõ, et tah om joba mu kodo. Sis naksigi kaema, kuis lõüdä maatükikeist, saia maalõ.

Mis sinno maa külën hoit?

Vabahusõtunnõ. Luudus piät olõma mullõ lähkül. Liinah om nii, et piät võtma kätte, istma autohe, plaanma tuud minekit. A maal ma saa õkva astu mõtsa. Keväjä om mullõ umbõ tähtsä, et saa näpu maa sisse tsusada. Tuu nigu avitas auru vällä laskõ. Hoit minno kõüdüsseh luudusõ ja kõgõga. Om sääne avaramb tunnõ. Liinah ma tunnõ, kortõrih kah tundsõ, et nakka kandilidsõlt mõtlõma, lää nigu karpi.

Sää sa muidogi kah ellä, a ma olõ maal sündünü ja mul om liinaeloga rassõ harinõda. Mullõ om nii tähtsä, et mul omma tan uma raa, salatii, koh ma mõtsah käü. Aig-aolt käü hinnäst sää lautmah, sis tulõ tagasi ja om jäl selgemb ja rahulikumb olla.

Ku tihtsäle sul om vaia luudustõ minnä?

Egä päiv. Tah maal ma olõgi luudusõ keskeh. Vahepääl võta ette mõtsamineki, a vahepääl avitas tuust, ku panõ midägi kasuma, tii säänest kimmäst tüüd: riibu vai kaiva midägi. Tuud om väega vaia. Ku tegelet oppamisõ vai luumisõga, sis vahepääl om nii hää tetä säänest kimmäst tüüd.

Küsse RAHMANI JAN

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Vätsing

Seod nimme kand Eestin 27 inemist. Nimi panti samal kujul *Wätsing* ütele perrele Rāpinä mõisa Kõnnu külän. Esä oll' Vätsä Piitre Peedo, kutsutu ka Prehhi Peedo. Ainukõnõ perre loonu poig oll' Vätsä Mihkli. Priinimi tetti – nigu nätä – lisanimest, kohe panti manu Rāpinäle tüüpileline nimelõpp -ing.

Vätsä lisanimest tetti priinimmi tõisigi: *Tolmwätsing* Kõnnu külän ja *Talliwätsing*, *Wätson* ni *Wätsar* Miiksi mõisa Mehi-

kuurma külän. Neist Tälli-Vätsä talun pantu Talivätsing om parlaki alalõ (ütessä kandjat).

Seo lisanimi oll' Kõnnu külän ka 1758. aastagal kujul *Wetzi* ja *Wetse*, lisan Naha külän kujul *Wetza*. Mehi-kuurman om toimunu talunime muutus, talu oll' 1758 ja ildambki Tällimõtsa (*Tellemetza*), a juhuslikult sinnä sattunu Vätsä-lisanimi muutõsõ tuu Tälli-Vätsäs.

1638. aastagal oll' sääne lisanimi hoobis Tähtvere mõisan: *Wetsa Paap*, peri Kuuste mõisast. Kõgõ usutavamb lisanime alus om slaavi inemisenimi, miä näütüses vinne keelen om pikäl kujul

Vjatšeslav, a õdguslaavi muudu *Václav*. Vinne ja ukraina keelen omma noist lühivormi *Ба́ця (Vátsa)* ja *Вя́ця (Vjat-sa)*. Viimätses vast omgi mi edevokaalnõ Vätsä tulnu. Tõnõ võimalus om midägi läti keelest, vrd *vecis* [vātsis] 'vanamiis'. Läti 'lutsu' tähendäväst sõnast *vēdzele* om tulnu Harglõ talunimi Vädsäli. Tuu olõssi tähenduselt usutavamb, a ei sobi sõski Rāpinä lisanime kujuga.

Eestistämisel om Vätsingust tett Väätsõ Kundan, Vätsonist kah Väätsõ ja Hirvlaane Kundan. Rāpinä kihlkunna Vätsonist om saanu Vahimets.

SAARÕ EVAR

ÜTS SÜÄ
#KATS#
KIILT

✚

✚

✚

Tennämi süämeest kõiki häid
võro keele kõnõlõjit, hoitjit ja edesiandjit!

Tennämi kõiki, kiä võro keele nädälil võro keelen
kõnõliva, kirotiva, laulsõva, luulõtiva vai muud
muudu võro keele nädälit tähistivä!

Tennämi kõiki näid, kiä kõnõlõsõ võro kiilt
inne ja pääle võro keele nädälit!

Mõni millimeetri surmast

IVASTSE KASPER

Seo, midä ma kirota, om tõ-tõstõ sündünü 1966. aastal Taga-Karpaatian. Kordon, kon ma elli ja aigu tiinse, olf Teresva külän, õkva Tisza jõd veeren. Ma tiinse aigu piirivalvõn 1964–1967.

Valvõala olf kordonil katõs jaotõt: hää puul ja kura puul. Hää puul olf lühemb, a pallo kehvemb, tiirada lätõ võ-sun ja korgõ perve all. Kura puul olf pallo pikemb, umbõs ütesä kilomeetrit, a sääl olf parõmb olla. Lõppi tuu Gruševo külän ja mõnikõrd sai kerembä vaivaga tagasi kordonilõ rongiga sõita. Rongin andõs vagunisatja paar klaasi väiku kraadiga viinamafaliimi, ilma iist. Mõnikõrd pidi ka 20 kopkast andma. Kõik olõni tuust, määne noorik olf vagunisatja, nigu elon iks om.

A luo mano. Tullimi piiri päält. Kats valvõkõrda trehvisi üte ao pääle tagasi tulõma, üts hää, tõnõ kura poolõ päält. Automaadi ol-liva laaditu nigu pidi (365 x 3). Tühäs laatmisõs olf pukk, kohe tulf panda püss, magasin (padrunisalv) küllest är võtta ja tühi klõps tetä, ilma paugulda.

Ma nigu jõudsõ üte sammu innemb sinnä ja naksi automaati tühäs laatma. Äkki näi silmi iin välgutsähvätüst, mu sällä takan käve kõmakas ja midägi nigu kõrvõf minno kaala kura poolõ päält. Kõik käve nii kähku, et ma es saa

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

arvugi õigõdõ, mis sündü.

Tuu soldan mu sällä takan, kiä nakaõ käen automaati tühäs laatma, tiinse viimäst, kolmandat aastat. Padrunisalvõ külh võtsõ är, a tuu olf meelest lannü, et piiri pääl olf tiä padruni rauda tõmmanu. Nigu tä trikli pääle vaof, nii käve pauk kah.

Niimuudu olõski tiä mu kogõmada tõistõ ilma saatnu. Kuul õnnõs putahf veidükese nahka, niivõrd, et verd pallo vällä es tulõ. Käega üle tõm-matõn saiva sõrmõ väega veidükese roosakas.

A mõnõ ao peräst lätõs kriimukõnõ mädänemä, võiolla tuuperäst, et määnestki ravvi es saa. Meil es olõki arsti kordonin. Vinne keeli olõssi tuu juhtuminõ olnu tšeppe (ümbrepantult eräkõrralinõ juhus).

Asi muidoki vaikiti maaha, suurõ kellä külge es panda. A mullõ jäi elos aos kaala pääle ja hinge arm. Ma esi õnnõs tuud ei näe, ka piigli päält om rassõ kaia. Tuust om päält 50 aasta müüdä ja täämbä (provva kaemisõ perrä) ei olõ inämp vist pallo arvugi saia. Kordoniuulemb, tatarlasõst

kaptõn Trifonof, olf pääga miis, et larmi es tii. Ku asi olõs lannü suurõ kellä külge, olõs tiä võiolla ülembä kotusõst ilma jäänü ja Šarlai-nimeline laskja kodo saamisõ asõmõl tribunali ala lannü.

Mi saimi kül suurõ šoki, laskja võiolla suurõmba ku ma. Tiä vist es saa kolm päivä õigõlõ kõnõlda, õnnõ jokuf. Sõbra ollimi iks edesi.

A prõlla, ku ma toda juhust miilde püvvä tulõta ja kirja panda, juuskva üle sällä külmäjudina, kananahk tulõ sälgä. Süä nakkas klopma.

Ristsõna vastus

Minevadsen Uman Lehen avaldõdu ristsõna vastus om: KAE, MI UMA SÕIRAKERÄ.

Toimõndustõ saadõti hulga vastussit. Vastajidõ siäst luusõ Uma Lehe toimõndus vällä neli avvohinnasaajat. Nuu omma: **Kure Ülle** Sulaojalt, **Jõgi Piitre** Kahrila-Mustahambalt, **Lehiste Maimu** Vahtsõst-Roosast ja **Jõgeva Laine** Lee-vilt. Avvohind om tulõva aastaga «Võro-Seto tähtsamat» ja saadõtas kätte postiga.

Aituma kõigilõ ristsõnalahendajilõ ja vastussidõ saatjilõ!

Latsõlatsõ tarkus

Ku mu latsõlats Hanna olf väikene, imetli ma vahel timä ütlemiisi ja naksi noid kirja pandma. Minevääasta lätõs tiä ülikuuli tohtis opma ja ma lugõsi nüüd noid tarkuisi suurõ huvigõ.

Seimi kõõgin ja telekas mängse tarõn. Egä veidükese ao peräst karaõ Hanna tarrõ ja jäl süümä tagasi. Ütli sõs Hannalõ, et ku ma väikene olli, es või ma sõõmäst inne är minnä, ku kõik olli sõõnõ. Hanna olf veidü vakka ja üteli sõs, et no mis vanõmbõ nuu mul säändse olli.

Hanna kuuldsõ ütspäiv raadiost, et Rootsini om egäl latsõl keskmidselt viissada mänguasja. Tiä küüsse peräst mu

käest, kas tuu keskmäne roodsi lats õdaku uma viissada mänguasja paika kah pand.

Ütskõrd võtsõ imä Hanna tüü manu ütlen. Tuupäiv näüdäti kinofilmi saamõst, et kuis nä sõitsõvõ põhjapõdrugõ. Ma küüsse kotun Hanna käest, kas olf huvitõv kah. Hanna üteli, et hirmus ikäv olf, a ku tä olõs esi sõita saanu, vat sõs olõs olnu huvitõv.

Ku Hannal aläs edimäne koolivaheaig, küüsse ma, kuis timäl koolin miildü. Hanna üteli, et es olõki nii hirmus, nigu timä pelläs.

Ütsõdak kõlisf mullõ Hanna sõsar, et kõnõlgu ma Hannaga. Tullgi sõs telefonitoru otsa väe-

ga häidise helügõ Hanna, et olf solfedžon katõ saanu.

Pruuvõsõ tedä ekä pite lohutõdõ. Kõnõli, et ma saiõ kah edimädsen klassin katõ, mis olgi jumala tõtõ.

A ütski jutt es avita. Hanna lubasi hinnäst är tappa. Ma küüsse sõs, et kuis tä tuud tege. Hanna üteli, et saag hinnäst saiaaväitsege poolõs.

Kiti perrä, et hää plaan, a ärku tiä toda Miku vai Miu man tekku, nuu omma nõrganärvilidse. A Ronjast ei olõ midägi, tuu and esi tõisilõ kassõlõ tappa.

Tollõ pääle lätõs Hanna helü joba herksämbäs ja peränpoolõ üteli tä, et kül tä tuu katõ kah är parandõs.

ALOPI ENE

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Idalõ võinu mälehtüspingi panda

Pikkä aigu olli Võrun kuulsä pilditegijä Kepniku, Ida ja Aleksander. Aleksander olf Pärnust peri, a Ida tastsamast Vagula küläst.

Ida olf üts vähätsit Eesti naisfotograafõ, kiä toimõnd väega pikkä aigu. Tä olf suur naanõ, sälän olf täl tihtipääle rohilinõ pikk, piaaigu kundsani mäntli. Ja daamiküpär iks pään.

Kepnikõ ateljee olf Kreutzwaldi uulitsan, umbõs sääln, kon parhilla om Vanaliina bussipiätüs. Ateljee aknidõ pääl olli reklaampildi, kon pääl soldanipoisi. Maatütrigõ pilte olf sääln kah. Maarahvas iks käve näide man pilte tegemän, selle et olf teedä, et säält saa ruttu pildi kätte.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Naksi ilma kuulutama

Ma kuuli raadiost, et timahava tulõ säänesama külm talv nigu tõõsõ ilmasõa algusõh. Tuud talvõ ma mälehtä-i. Ega ma nii vana kah olõ-i. A säänest külmä joulukuud ku minevaasta olf, tohessi ei joht tulla.

Minevä sügüse olf jo inne märdikuu algust pallo tüüd elämisest hiiresita kraammisõga. Tüksevä väega tarrõ tulõma.

Pidi mito vuuri poodist näile helleverevit viläterri ostma. A timahava olõ-i viil hiire tarrõ sisse tükmä naanu. Jo sõs pidä väläh viil lämmind. No ja naa undsõdsõ ilma andva kah märki, et suurt külmä viil ei tulõ.

A mis pääle vahtsõaasta saa, las tuud ütlesõ ilmatiidjä. Ku mu ettekuulutaminõ ei lääki täppi, sõs vähämbält om hää usku, et lämmi viil püsüs.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht, tel 617 7717.

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joosul meiliaadressi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKE.

Minevā kõrra vastus: KURÕMARI.

Avvohinna saa VIITKARI KAIDI (15) Toku küläst.

Vali' klammõrdõ seest õigõ sõna! Vastussõs saada' kõik sõna'!

PILDI TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (8).

Tsillokõnõ kassipujakõnõ om umbõlõ (*helkājā, nunho, pikk*). Tälle miildüs ringi (*joosita', ehitä', lõigada'*) ja egält puult üles (*linnada', kävvü', ronni'*). Tä hää meelega ka (*mäng, vihtlõs, korjas*). Sakõstõ (*püüd, pruuv, tege*) imäkass kassipojalõ (*põrknit, pallikõisi, hiiri*). Mõnikõrd (*tege, näütäs, umblõs*) kassipoig ka (*süvvä', pahandust, puid*). Tä või kohegi nukka (*laulda', pissidä', joonista'*). Kassipoig om tuugipoolõst (*kuri, hää, terräv*) seldsiline.